

GIRJEK-QOBÍZ BAS ATQARÍWSHÍLARÍ: ÓZBEK MUZÍKALÍQ MIYRASÍN SAQLAP QALÍWĞA QOSQAN ÚLESİ

*Ózbekstan mámleketlik konservatoriyası Nókis filiali “Xalıq sazları”(girjek qobız bas) qánigeligi 4-kurs studenti **Kılıchbaeva Parmana***

Annotaciya: Bul maqala siyrek ushırasatuğın saz ásbabı girjek-qobız bas hám onıń házirgi atqarıwshıları haqqında. Saz ásbabınıń dúzilisi, kelip shıǵıwı hám ózbek xalıq orkestrindegi ayırıqsha ornı úyreniledi. Bul siyrek saz ásbabına ómirin baǵıshlaǵan muzıkantlardıń ómirbayanı hám dóretiwshilik jolı, sonday-aq olardıń muzıkalıq miyrastı saqlaw hám rawajlandırıwǵa qosqan úlesine ayırıqsha dıqqat awdarıladı. Maqala intervyular, arxiv derekleri hám koncert tájiriybelerinen alınǵan baqlawlar tiykarında jazılǵan.

Gilt sózler: girjek-qobız bas, ózbek muzıkası, xalıq orkestri, dástúriy muzıka, atqarıwshılar, muzıka miyrası, etnomuzıkatanıw.

Аннотация: Статья посвящена редкому музыкальному инструменту гиржек-кобыз бас и его современным исполнителям. Рассматриваются особенности конструкции и звучания инструмента, его происхождение и уникальная роль в узбекском народном оркестре. Особое внимание уделяется биографиям и творческому пути музыкантов, посвятивших себя исполнению на этом редком инструменте, а также их вкладу в сохранение и развитие музыкального наследия. Материал основан на интервью, архивных источниках и наблюдениях из концертной практики.

Ключевые слова: гиржек-кобыз бас, узбекская музыка, народный оркестр, традиционная музыка, исполнители, музыкальное наследие, этномузыковедение

Abstract: This article is dedicated to the rare musical instrument ghijjak-kobyz bass and its contemporary performers. It explores the instrument's structure, sound characteristics, origin, and its unique role within the Uzbek folk orchestra. Special attention is given to the biographies and artistic journeys of musicians who

have devoted themselves to performing on this uncommon instrument, as well as their contributions to the preservation and development of Uzbekistan's musical heritage. The material is based on interviews, archival sources, and observations from concert practice.

Keywords: *ghijjak-kobyz bass, Uzbek music, rare instruments, folk orchestra, traditional music, performers, musical heritage, ethnomusicology*

Muzika iliminde “atqarishlik” tushinigi, kerkem onerdiñ eñ ahmiyetli bolimi sıpatında azelden qaliplesken hám tán alıńan. Ol atqarishliqtıń ayırıqsha túrli usılları hám táreplerin (shtrix, dinamika, xarakter hám kerkem atqarishliqtıń hár túrliligin) ózine jamlegen ayırıqsha jónelis sıpatında atqarishıda – “sana-sezim qaliplesiwi”, “dúnyanı tereñirek ańǵarıw”, “biliw”, “seziw” sıyaqlı ayırıqshalıqlardı rawajlandıradı.

Qaraqalpaq mádeniyatında usı kúnge shekem girjek qobız bas ásbabın atqarishlardıñ sanı kóp bolmaǵan. Olarǵa Qalbay Alimov, Sultanmurat Reymov, Maxmud Zuxurov, Nodirbek Solibaev, Parmana Qılıshbaevalardı aytıp ótsek boladı.

Bul ásbapta atqarishlardıñ sanı kóp bolmaǵanlıqtan olardıñ atların usı diplom jumısında tolıq jarıtıp ótiwdi hám ayırıqsha jazıp ótiwdi orınlı dep bildik. Sebebi bul ásbaptıñ sanı elimizde azǵana bolıp, atqarishlardıñ sanı da soǵan jarasa. Biraq bul asbap xalıq sazları orkestri ushın ahmiyetli orında turatúǵın ásbaplardıñ qatarına kiredi. Sonlıqtan bul ásbaptıñ atqarishlarında mádeniyatımızdıñ joqarı basqıshlarında bolıwı, olardıñ atların hámme eslewi hám biliwi kerek dep oylaymız.

Alimov Qalbay Aliyevich 1961-jılı 3-mart kúni Qaraqalpaqstan Respublikasınıñ Taqiyatas rayonında tuwılǵan. 1968-jılı rayondaǵı 12-sanlı mekteptiñ birinshi klasına oqıwǵa baradı. 1976-jılı mekteptiñ segizinshi klasın pitkerip J.Shamuratov atındaǵı Nókis mámleketlik kerkem óner oqıw ornına "Xalıq sazları" bóliminiñ girjek alt klasına oqıwǵa kirgen. 1980-jılı usı oqıw ornın pitkerip M.Ashrafiy atındaǵı Tashkent mámleketlik konservatoriyasınıñ "Xalıq sazları" fakultetiniñ qobız-bas klasına oqıwǵa kiredi hám I.Shelpuk klasında tálim aladı. Sonday-aq, "Dirijyorlıq" klasınan A.I.Davidovtan sabaq alǵan. 1985-jılı oqıwdı

tamamlap "Qobiz-bas klasi oqituvshisi," "Xalq sazari orkestri dirijori," "jeke qosiqshi" qanigeliklerine iye bolgan. 1987-jili 1-oktyabrden baslap 1992-jildin 28-avgustina shekem Qaraqalpaqstan Respublikasi teleradiokompaniyasi janidagi "Xalq sazari" orkestrinde dirijyor lawazimida islegen. 1992-jil 1-sentyabrden hazirgi kunge shekem Nokis qanigelestirilgen madeniyat mektebini "Xalq sazari" boliminde oqituvshi bolip islep kelmekte.¹

Reymov Sultanmurat Edenbaevich 1971-jili Qaraqalpaqstan Respublikasini Shomanay rayonida tuvilgan. 1987-1991-jillari Japaq Shamuratov atidagi bilim jurtin tamamlagan. 1991-1996-jili Tashkent mamleketlik konservatoriyasini "Xalq sazari atqaruvshisi" bagdarin tamamladi. 1996-jili Nokis mamleketlik J.Shamuratov atidagi bilim jurtida oqituvshi lawazimida jumis baslagan. 2007-jildan baslap hazirge shekem Ozbekstan mamleketlik filarmoniyasi Qaraqalpaqstan Respublikasi bolimini "Xalq sazari" orkestrini bas dirijyor lawazimida jumis alip barmaqta.

Respublikamizda otkerilip atirgan bayram ilajlarida orkestr jamiyeti menen qatnasip kelmekte. Orkestr repertuarin bayitwda ozbek, qaraqalpaq, shet el kompozitorlarini shigarmalarin orkestrge ilayiqlastirip, sazlastirip kelmekte.

Dirijyor Sultanmurat Reymov qaraqalpaq xalq namalari ham qosiqqlarin Qaraqalpaqstan teleradiokompaniyasi altin fondı xorına tómendegi shigarmalardi jazip aladi.

1. Qaraqalpaq xalq namasi "Qara jorqa." K.Zaretdinov xalq sazari orkestri ushin qayta islegen.
2. Qaraqalpaq xalq namasi "Min tumen." N.Muhammeddinov xalq sazari orkestri ushin qayta islegen.
3. Qaraqalpaqsha syuita. II bolim "Sayra dutar" Sh.Paxratdinov muzikasi.
4. "Periyzadim." O.Xojanov qosiqi, X. Turdikulov muzikasi. A.Yurgaev xalq sazari orkestri ushin qayta islegen.
5. "Bir janan." Ajiniyaz qosiqi, A. Sultanov muzikasi.

¹ Xikmat Rajabov. "Qoraqalpoq musiqa san'atining rivojlanishida xalq cholg'ulari orkestrining urni"

6. Qaraqalpaq xalıq qosıǵı "Musa sen yarı." N.Muhammeddinov xalıq sazları orkestri ushın qayta islegen.

7. "Gúzal." X. Turdikulov muzıkası.

8. "Qız qıyalın bilmesen." M.Seytniyazov qosıǵı, N.Muhammeddinov muzıkası. 9. "Xalqım bar meniń." M.Mukaev qosıǵı, N.Muhammeddinov muzıkası.

10. "Tuwǵan jer." U.Xojanazarova qosıǵı R.Sultanov muzıkası.

11. "Ármanım bolmas." G.Shamuratova qosıǵı, R.Sultanov muzıkası.

12. "Biygárez bostan." A.Sultanov qosıǵı, Sh.Paxratdinov muzıkası.

13. "Ullı Watan joq." T.Kabulov qosıǵı, Sh.Paxratdinov muzıkası.

14. "Nurlı mákanım." M.Seytniyazov qosıǵı, Sh.Paxratdinov muzıkası.

15. "Tuwǵan jerge." G.Esemuratova qosıǵı, K.Abdullaev muzıkası.

16. Qaraqalpaq xalıq qosıǵı "Yellerim bardı." Ğ.Demesinov xalıq sazları orkestri ushın qayta islegen.

17. "Elim Qaraqalpaqstanım." T.Seytjanov qosıǵı, Ğ. Demesinov muzıkası.

18. "Bolmaydı." S.Davletalıev qosıǵı, Ğ. Demesinov muzıkası.

19. "Shopan qız qosıǵı." Z.Kalmuratov qosıǵı, K. Tulegenov muzıkası.

20. "Jáne Jayxun bolıp aqtıń da keldiń." I.Yusupov qosıǵı, N.Muhammeddinov muzıkası.

21. "Bolmas." Berdaq qosıǵı, N.Muhammeddinov muzıkası.

22. "Keń dala." F.Seytnazarov qosıǵı, N.Muhammeddinov muzıkası.

23. "Maqtanışım ata-mákanım." K.Raxmanov qosıǵı, N. Muhammeddinov muzıkası.

24. "Musa sen yarı." Qaraqalpaq xalıq qosıǵı. N. Muhammeddinov xalıq sazları orkestri ushın qayta islegen.

25. "Qobız nalası" N.Muhammeddinov muzıkası.²

Zuxurov Maxmud Maqsetovich 1982-jılı 13-noyabr sánesinde Nókis qalasında dúnyaǵa kelgen. M.Zuxurov 1989-jılı N.V.Gogol atındaǵı orta arnawlı bilim beriw jurtında 1995-jılǵa shekem oqıp, usı jıldan baslap 100 jılıq orta arnawlı bilim beriw jurtında tálim alıp basladı. Usı jıllar qatarında Ámet Shamuratov atındaǵı

² Xikmat Rajabov. "Qoraqalpoq musıqa san'atining rivojlanishida xalq cholg'ulari orkestrining urnı"

balalar muzika mektebine akkordion ásbabı boyınsha dógerikke qatnap basladı. 1997-jılı Japaq Shamuratov atındaǵı kórkem óner bilim yurtında “Xalıq sazları” bóliminde girjek qobız bas qánigeliginde tálim alıp basladı. Sol menen birge, M.Zuxurov tekke girjek qobız bas qánigeliginde oqıp qoymastan, dirijyorlıq qánigeliginde de bilim aldı. Bul bilim yurtında girjek qobız bas, dirijyorlıq qánigeliklerinen ustazı Q.Alimovtan bilim alıp, 2001-jılı “Ózbekstan orta arnawlı muzika hám kórkem óner oqıw jurtları jas atqarıwshılarınıń on altınshı respublika” tańlawında sıylıqlı III dárejeli orındı iyelegen. M.Zuxurov sol jılları tekke tálim alıp qoymastan, Nókis qalasındaǵı Mádeniyat sarayında “Arıwlar” ansamblinde koncertmeyster, akkompaniyator hám sázende bolıp isley basladı. Sonnan, 2001-2002 jıllar aralıǵında J.Shamuratov atındaǵı kórkem óner bilim yurtında Xalıq sazları orkestrında konceretmeyster lawazımında isledi. 2002-jılı Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası (bakalavr) basqışında “Xalıq sazları” bóliminde girjek qobız bas ásbabında professor J.A.Ibragimovtan qánigelik sabaqlarınan tálim alǵan. Ekinshi qánigeligi dirijyorlıq sabaǵınan professor F.Abdurahimovadan, ásbablastırıw sabaǵınan bolsa professor F.Alimovtan bilim alǵan. 2004-jılı Ózbek milliy sazları atqarıwshılıǵınıń ekinshi respublika kórik tańlawında belsendi qatnasqanlıǵı ushın “Húrmet jarlıǵı” menen sıylıqlandı. 2006-jılı Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası (bakalavr) basqışın tabıslı tamamlap. Usı jıldıń ózinde Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası (magistr) basqışında “Tarlı ásbablar” bólimi “Violonchel” qánigeliginde ustazı professor U.Z.Imamov basshılıǵında tálim alıp basladı. Sol dáwir ishinde M.Zuxurov oqıp júrip óz qánigeligin jetilistiriw maqsetinde jumıs isley basladı. Bulardan, 2003-jılı Tashkent Operetta teatrı orkestr sázendesi bolıp 2007-jılǵa shekem islgen. 2007-jılı Tashkent A.Navoiy opera balet teatrı orkestr sázendesi lawazımında is alıp bargan. Sonnan keyin, 2008-jılı Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası (magistr) basqışın tabıslı tamamlap, Nókis qalasına qaytqan. 2008-jılı Nókis qanıgelestirilgen mádeniyat mektebiniń úlken oqıtıwshı lawazımında islep, bir qansha shágirtler tayarlap jetilistirip bargan. 2019-jılı prizdentimiz tárepinen shólkemlestirilgen bes baslama boyınsha Berdaq atındaǵı Qaraqalpaq mámleketlik universitetinde bes jónelis ashıldı. Olardıń ishinde xalıq

sazları bólimi de qosıldı. Sol xalıq sazlar orkestrın M.Zuxurov dúzip, kórkemlik jaqtan basshısı, dirijyor hám assistent oqıtıwshı bolıp is alıp bardı. Ol jerde de qánigelik sabaǵınan da bir neshe shágirtler tayarladı. 2023-jıldan baslap Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası Nókis filialınıń “Saz atqarıwshılıǵı” kafedrasında aǵa oqıtıwshı bolıp islep kelmekte. Bul jerde óz qánigeligi boyınsha shágirtler tayarlap kelmekte. Bulardan atap aytqanda P.Kılıshbaeva, A.Baltabaeva hám dirijyorlıq sabaǵınan A.Ubaydullaev largá tálim berip kelmekte. Jánede, M.Zuxurov tek ǵana xalıq sazları qánigeliginde is alıp barıwdan sheklenip qalmastan, Tarlı ásbablar qánigeli boyınshada bar bilimin student jaslargá úyretip hám sol qánigelikti jetilistiriwde óz úlesin qosıp atır. M.Zuxurov Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyası Nókis filialınıń “Saz atqarıwshılıǵı” kafedrasında aǵa oqıtıwshı bolıp islep baslawdan-aq, óziniń iskerligin jaqsı nátiyjeler menen kórsetip basladı. Sonnan, bir qansha koncertler shólkemlestirip, baǵdarlamalar dúzip, jánede basqa aymaqlardıń balalar muzıka mekteplerinde sheberlik sabaqların ótkerip, bir qansha klass koncertler shólkemlestirip kelmekte. Atap aytqanda, kvartet klass, qánigelik klass, kamer orkestrı hám xor jámaáti menen birgelikte koncertler ótkerdi.

Aynazarov Azamat Xojamuratovich 1995-jılı Nókis qalasındaǵı 2-sanlı balalar mektebiniń bayan-akkordeon klasın 5-klasın pitkerdi.

1996-jılı J.Shamuratov atındaǵı kórkem-óner kolledjiniń Xalıq sazları bólimine (qobız bas klasına) oqıwǵa kirdi. Ol 2002-jılı oqıwdı tabıslı tamamladı.

Ol kolledjde bilim alıw dáwirinde ózin tártipli, ziyrek hám oyshıl oqıwshı sıpatında kórsetti. Kolledjdiń jámiyetlik jumıslarında, esap beriw koncertlerinde belsene qatnasıp keldi. Ol usı tórt jıl dawamında muzıka sırların hám saz aspap sırların qunt penen úyreniwge háreket etti.

Aynazarov Azamat keleshekte Xalıq sazları Orkestrinde sazende, balalar muzıka mektebinde oqıtıwshı sıpatında isley aladı.

2002-jılı oqıwdı tamamlap Nókis qalalıq mádeniyat úyinen óz jumısın basladı.

2008-jılı Nókis qalalıq 15-sanlı mektepke oqıtıwshı bolıp baradı.

2018-jılı Nókis qalalıq mádeniyat kolledjine oqıtıwshı bolıp baradı.

2018-jılı Nókis qalalıq 1-Esjan baqsı atındaǵı b.m.m. oqıtıwshısı bolıp baradı.

2021-jılı Ózbekstan mámleketlik filormoniyası Qaraqalpaqstan Respublikası bóliminiń "Xalıq sazları orkestrinde" sazende bolıp jumıs islep kelmekte.

Olibaev Nodirbek Maxmudovich 2000-jıl 12-noyabrde Qaraqalpaqstan Respublikası Ámiwdárya rayonu Qıpshaq qalasında tuwılǵan. Ol 11 jasınan Qıpshaq qalasındaǵı 21-sanlı Balalar muzıka mektebiniń Tarlı Demli bóliminde violonchel klasında oqıwǵa keledi. 16 jasında Qaraqalpaqstan Respublikası Nókis qalasında Muxtar Ashrafiy atındaǵı tańlawda qatnasıp sıylıqlı 3-orın aladı. 2016-jılı Nókis mádeniyat hám kórkem óner kolledjiniń Tarlı Demli bólimine violonchel klasına oqıwǵa kiredi hám sol jerde Zuxurov Maxmud Maxsetovichen sabaq ala baslaydı. 2019-jılı Ózbekstan Respublikası Tashkent qalasında Suzuvskiy jas atqarıwshılar tańlawına qatnasadı. 2019-jılı Qaraqalpaqstan Mámleketlik Universiteti saz atqarıwshılıǵı fakultetiniń Qobızbas klasına oqıwǵa kiredi hám sol jerde jáne Zuxurov Maxmud Maxsetovichen 4 jıl dawamında Qobızbas ásbabın úyrenedi. Universitette 3-kurs waqtında 2022-jılı Ózbekstan Respublikası Filarmoniyası Qaraqalpaqstan Respublikası Filialı Orkestrine Qobızbas ásbabı sazendesi bolıp jumıs isleydi hám 2024-jılı yanvar ayında jumıstan shıǵadı. 2023-jıldan Nókis qánigelestirilgen mádeniyat mektebiniń Tarlı Demli bóliminde violonchel oqıtıwshısı bolıp islep atır.

Qılıshbaeva Parmana Bayrambay qızı 2004-jıl 12-may kúni Nókis qalasında isbilermenler shańaraǵında dúnyaǵa kelgen. Balalıq waqıtlarında mádeniyat úyinde xoreografiya dógeresine qatnasadı hám bir qansha mámleketlik koncertlerde ayaq oyunlar atqarıp shıǵadı. 2016-jıldan baslap Esjan baqsı atındaǵı 1-sanlı balalar muzıka hám kórkem óner mektebinde violonchel ásbabınıń alǵashqı sırların Seytmuratov Miyratdinnen úyrenip baslaydı hám 2019-jılı muzıkalıq mektepti Bekmuratov Maxmudta oqıp tamamlaydı. Sol jılı Nókis qánigelestirilgen mádeniyat mektebine oqıwǵa kiredi. Bul jerde xalıq sazları bóliminiń girjek qobız bas ásbabı boyınsha Sultanmurat Reymovta oqıp tamamlaydı. 2021-jılı Ózbekstan Mámleketlik Konservatoriyasınıń Nókis filialına saz atqarıwshılıǵı kafedrası xalıq sazları bólimine grand tiykarında oqıwǵa qabıllanadı. Bul oqıw dárgayında girjek qobız bas ásbabınıń sırların Zuxurov Maxmud ta oqıp úyrenedi. Oqıwdan tısqari 2021-jıldan baslap Ámet baqsı atındaǵı 12-sanlı balalar muzıka hám kórkem óner

mektebinde pedagog bolip jumis baslaydi. Soni atap ótiw kerek, Parmana Qilishbaeva Qaraqalpaqstandaǵı birinshi qobız bas áspabın atqargan qız (hayal) esaplanadı. P. Qilishbaeva iskerligi dawamında bir qansha Respublikalıq hám xalıq aralıq jáne de onlayn tańlawlarda qatnasqan hám jeńimpaz bolǵan.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR:

1. Gúlmariyam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.
 2. Gúlxumar D., Gúlmariyam K. BAQSISHILIQ ÓNERINIŇ RAWAJLANIWI HÁM DÁSLEPKI BAQSISHILIQ MEKTEPLERI. – 2024.
 3. Gulmaryam K., Ğaziynexan D. SHOMANAY RAYONI JUMABAY JIRAW BAZAROV ATINDAǴI 13-SANLI BALALAR MUZIKA HÁM KÓRKEM ÓNER MEKTEBI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 6. – С. 75-78.
 4. Niyazbaeva A., Kamalova G. ÓZBEKISTON XALQ BAXSHISI QALLIEV TENELBAY GENJEBAEVICH IJODI //Общественные науки в современном мире: теоретические и практические исследования. – 2023. – Т. 2. – №. 7. – С. 22-24.
 5. Gulxumar D., Gulmaryam K. BASHEROV DYNASTY //World scientific research journal. – 2023. – Т. 22. – №. 2. – С. 26-31.
 6. Dauletyarova G., Kamalova G. A LOOK AT THE WORK OF TEACHER POLATBAY QURBANAZAROV //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 283-288.
 7. Segizbaeva G., Kamalova G. J. CHARSHIMOVTIŇ DÓRETIWSHILIGINDE SAHNA HÁM KINO MUZIKASI //Modern Science and Research. – 2024. – Т. 3. – №. 1. – С. 289-294.
- Gúlmariyam K. et al. MÁDENIYAT TARAWINIŇ RAWAJLANIINDA BALALAR MUZIKA MEKTEBINIŇ TUTQAN ORNI //ОБРАЗОВАНИЕ НАУКА И ИННОВАЦИОННЫЕ ИДЕИ В МИРЕ. – 2024. – Т. 47. – №. 5. – С. 96-101.